

АГУУЛГА

ОРШИЛ	2
НЭГ. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	4
Уул технологийн хэсэг	5
Ил уурхайн хил хязгаар, түүний хүрээн дэх хүдрийн нөөц	Error! Bookmark not defined.
Уурхайн жилийн хүчин чадал, ашиглах хугацаа.....	7
Уурхайн ажиллах горим.....	7
Ил уурхайн үндсэн хэмжээсүүд	7
Хөрс хуулалт	7
Овоолгын аж ахуй	8
Ашиглалтын систем	8
2023 онд гүйцэтгэх уулын ажлын хэмжээ	9
ХОЁР. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН СУУРЬ СУДАЛГАА	9
Уур амьсгалын улирлын ерөнхий горим.....	9
Талбайн геологийн тогтоц	17
Ус зүй:	17
Хөрсөн бүрхэвч	17
Ургамлан нөмрөг	18
Амьтны аймаг	19
ГУРАВ. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	20
ДӨРӨВ. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛГО	20
Эрх зүйн үндэслэл	21
ТАВ. БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	22
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө	22
Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	22
5.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	23
5.2. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө:	25
5.3. Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө:	28
5.4. Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө	30
5.5. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө:.....	30
5.6. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө.....	32
5.7. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	37
5.8. Орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр (охшх).....	33
5.9. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь:.....	37
6. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах үед олон нийтийн оролцоог хангах нь	38
7. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал	38

ОРШИЛ

“Дацантрейд”ХХК-нь 1996 онд үүсгэн байгуулагдсан бөгөөд уул уурхайн салбарт тогтмол үйл ажиллагаа явуулсаар ирлээ. Манай компаний Баян-Уулын уурхайн алтны шороон орд нь Хэнтий аймгийн Норовлин сумын нутгийн зүүн урд хэсэгт сумын төвөөс 50 км-т байрлах бөгөөд талбайн төв нь Өндөр хаан хотоос зүүн тийшээ 200км-т Улаанбаатар хотоос зүүн тийшээ 530 км-т тус тус байрлах ба тэдгээртэй шороон замаар холбогдоно.

Уг ордод "Дацантрейд" ХХК 2005-2009 оны хайгуулын ажлын үр дүнгээр нөөц бодож 2010 оны 02 -р сарын 26 –ны өдөр ЭБМЗ –ийн хурлаар алтны бодит В зэргээр 67,25 кг, боломжит С зэргээр 395,16 кг, бүгд 456,69 кг \химийн цэврээр\ нөөцийг улсын нэгдсэн бүртгэлд авсан болно.

Мөн 2011 онд гүйцээх хайгуул хийж ордын нөөцийн зэргийг өсгөсөн ба 2011 оны 12-р сарын 16-ны өдөр ЭБМЗ-ийн хурлаар алтны бодит В зэргээр 389,18 кг/ химийн цэврээр/ нөөцийг улсын нэгдсэн бүртгэлд авсан болно.

Уурхайн эдэлбэр газрын хэмжээ нь 235.15 га ба үүнээс уурхайн зориулалтаар ашиглах талбайн хэмжээ 3,0 га.

2023 онд тус компани нь олборлолтын ажилд хамрагдсан нийт талбайн 50-60 хувьд болон 2022 оны үлдэгдэлтэй нийлээд 2,8 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлтийн ажил, 2022 онд техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн 1,4 га талбайд шимт хөрс тараалтын ажлыг хийнэ гэж төлөвлөгөөнд тусгасан болно. Мөн өмнөх онд MV-015599 тоот тусгай зөвшөөрлийн талбайн биологийн нөхөн сэргээлтийн дутуу хийсэн 0,2 га болон шимт хөрс тараасан 1.3 га талбайд нийтдээ 1,6 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг тус тус хийхээр төлөвлөсөн.

“Дацантрейд” ХХК нь 2023 оны 04 -р сарын 01-аас 4 -р сарын 15 -н хүртлэх хугацаанд уулын бэлтгэл ажлыг үндсэндээ дуусгаад, биологийн нөхөн сэргээлт, хөрс хуулалтын ажлыг 4-р сарын 05-наас 5-р сарын 20 хүртэлх хугацаанд хийж, элс угаалтын ажлыг 5 -р сарын 20 -аас 09 -р сарын 20-н хүртэл хугацаанд, 10 сарын 5-аас 10 сарын 30 хүртэл техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг гүйцэтгэхээр төлөвлөж байна.

1. Хөрс хуулалт- хадгалалт- гадаад овоолго-хөрс зөөвөр-элс гаргалт, зөөлт-баяжуулалт-дотоод овоолго-дүүргэлт-тэгшлэлт-техникийн нөхөн сэргээлт- шимт хөрсөөр хучилт-биологийн нөхөн сэргээлт гэсэн дараалалтай ажиллана.
2. Төхөөрөмжийн ачаалах бункерт экскаватороор баяжуулах материалыг жигд асгаж өгнө. Бункерт орсон материал усаар өөрөө туугдан төхөөрөмжийн задлах хэсэгт орохдоо самрагчаар өргөгдөн шидэгдэж, саатуулах босгонд тулж устай баяжмал тогтмол түвшинд жигд задаргаа явагдан улмаар шигшин ялгах давхар хүрдэнд /барабанд/ дамжин орж 0 - 22, 22 - 36 36 мм-ээс дээш гэсэн гурван төрлөөр ангилагдан шигшигдэж нам, гүн дүүргэлтийн тунгаагуур, хаягдлын хоолой тус бүрт хувиарлагдан ялгагдана.

Нам дүүргэлтийн шлюзэнд алтны баяжуулалт явагдахад баяжмалыг даралттай усны хольцоор тогтмол сийрэгжүүлсэнээр алтны барилт хамгийн ашигтай горимоор явагдана. Гүн дүүргэлтийн тунгаагуурт том ширхэглэлтэй алтыг ердийн горимоор суулгаж авна.

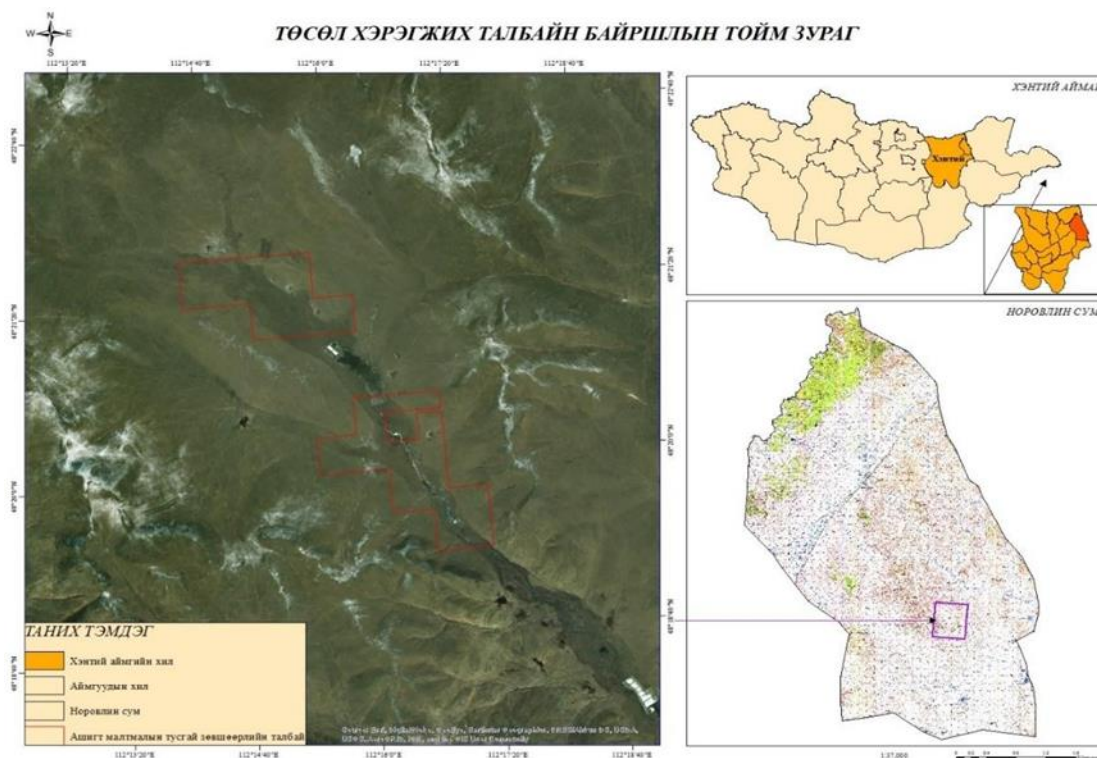
Нам дүүргэлтийн тунгаагуурыг өдөр тутам, гүн дүүргэлтийн тунгаагуурыг долоо хоногт нэг удаа тус тус хуулалт хийнэ. Төхөөрөмжийн хаягдалын хоолойгоор дамжин гарсан хаягдлыг олборлолтын үед үүссэн нүх, мөргөцгийг тусгай зориулалтын туузан дамжуулагч ашиглан отвал хэлбэрээр зайлуулна.

Шлюзны коврик дээр алттай шлих үлдэж, эфель нь урсаж гарна. Гарсан баяжмалыг соронзонгоор ялгаж алтаа дагалдагч хүнд эрдсүүдээс салгана.

НЭГ. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

ТӨСЛИЙН ДУГААР:	2012/В478
ТӨСЛИЙН НЭР, АНГИЛАЛ:	Хэнтий аймгийн Норовлин сумын нутаг Уртын хөндийн алтны шороон ордыг ашиглах
ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧИЙН НЭР:	"Дацантрейд" ХХК
ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ДУГААР:	MV-015599
АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН ГЭРЧИЛГЭЭНИЙ ДУГААР ДУГААР:	9011094114
РЕГИСТРИЙН ДУГААР:	2061848
ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧИЙН ХАЯГ:	Сүхбаатар дүүрэг, 8-р хороо, Өөрийн байранд -3Б хэсэг, утас: 99085690, 326025
ТӨСЛИЙН БАЙРШИЛ	Хэнтий аймгийн Норовлин сумын нутаг дахь Уртын хөндийн алтны шороон орд нь 530 км, Өндөрхаан хотоос зүүн тийш 200 км, Норовлин сумаас зүүн урагш 50 км зайд байрладаг.

№	WGS 1984						UTM	
	Уртраг			Өргөрөг			Уртраг	Өргөрөг
Градус	Минут	Секунд	Градус	Минут	Секунд			
MV-015599								
1	112	16	21.79	48	20	23.71	594312.9074	5354864.626
2	112	16	21.86	48	20	10.24	594321.2511	5354448.767
3	112	16	42.13	48	20	10.28	594738.4967	5354456.942
4	112	16	42.12	48	20	22.33	594732.0884	5354828.98
5	112	16	58.02	48	20	22.34	595059.3697	5354834.755
6	112	16	58.02	48	19	46.84	595077.7046	5353738.701
7	112	17	23.02	48	19	46.84	595592.405	5353747.333
8	112	17	23.02	48	19	18.84	595606.9426	5352882.842
9	112	16	47.02	48	19	18.84	594865.6613	5352870.425
10	112	16	47.02	48	19	37.84	594855.8731	5353457.045
11	112	16	21.02	48	19	37.84	594320.5583	5353448.137
12	112	16	21.02	48	19	57.84	594310.3123	5354065.632
13	112	15	36.02	48	19	57.84	593383.9062	5354050.336
14	112	15	36.02	48	20	14.84	593375.2819	5354575.207
15	112	16	2.02	48	20	14.84	593910.4894	5354584.027
16	112	16	2.02	48	20	31.84	593901.8151	5355108.898
17	112	16	58.02	48	20	31.84	595054.4626	5355128.065
18	112	16	58.02	48	20	23.8	595058.6155	5354879.832

Зураг: 1. Ордн байршил

Зураг: 2. Ашигт малтмал ашиглалтын талбайдын ерөнхий байдал

Уул технологийн хэсэг

Уртын хөндийн алтны шороон орд нь нэгдсэн ангилалаар III бүлэгт хамаарагдах жижиг орд болох ба ихэвчлэн аллювийн хурдас, бул чулуу хоёрын заагт алт агуулагч давхарга нь ус агуулагч үетэй давхцаж байдаг. Хөрс хуулалтын хэсэгт бул чулуу агуулах боловч цэвдэгшил байхгүй, алт агуулагч давхрагын элсний хувьд бул чулуу болон шаваржилт багатай, угаагдах чанар сайтай амархан баяжигдах, алтны мөхлөгийн хэмжээ харьцангуй томтой, уул техникийн нөхцөл сайтайд тооцогдоно. Ашиглалтын үеийн хөрс хуулалтын дундаж зузаан 3,8м, алт агуулагч элсний дундаж зузаан 1,4м, хөрс хуулалтын дундаж коэффициент 2,2 байгаа нь уг орд нь бага гүнд оршиж байгаатай холбоотой бөгөөд олборлолт явуулахад уул техникийн хүндрэл гарахгүй. Мөн ордн талбай нь гидрогеологийн хувьд мөн тааламжтай нөхцөлд оршдог тул ашиглалтын үеийн технологийн усан хангамжид хүндрэл гарахгүй гэж үзлээ. Уртын хөндийн дунд, доод хэсэг нь усаар нилээн элбэг бөгөөд 2,0 м-ээс доош байнгын устай, намагжсан байдалтай

байна. Иймд ордыг ашиглах явцад үйлдвэрийн усан хангамжийг хөрсний усыг тунгаан эргэлтэнд оруулан ашиглах бүрэн боломжтой. Мөн ахуйн усан хангамжийг худагийн усаар хангана.

Уурхайн жилийн хүчин чадал, ашиглах хугацаа

2023 онд буюу 5 дахь жилийн уулын ажлын төлөвлөгөөнд тусгаснаар 7-В,4-В блокуудыг ашиглах бөгөөд ашиглалтын явцад 148.0 мян.м³ хөрс хуулах ба олборлолтын явцад 34,35 мян.м³ элс угаана. Элсний дундаж агуулга нь 0,4 г/м³.

Уурхайн ажиллах горим

Элс угаан баяжуулах ажил нь дулааны улиралд хийгдэх шаардлагатай тул элс олборлолтын ажлыг төслийн хугацаанд 4 дугаар сарын 20-аас 10 дугаар сарын 25 хүртэл хугацаанд явуулна.

Уурхайн ажиллах горим, жилд ажиллах хоног хугацаа

Үзүүлэлтүүд	Хэмжих нэгж	Хэмжээ
Уурхайн жилд ажиллах хугацаа	хоног	150
Элс угаах хугацаа	хоног	101
Бэлтгэл ажил хийх хугацаа	хоног	30
Хөрс хуулалт хийх хугацаа	хоног	14
Баяр ёслолын өдрүүд	хоног	10
Урсгал засвар хийх өдрүүд	хоног	5
Уурхайг хаах хугацаа	хоног	10
Ажиллах ээлжийн тоо	ээлж	2
Ээлжийн цэвэр ажиллах хугацаа	цаг	12

Ил уурхайн үндсэн хэмжээсүүд

Хөрс хуулалт болон элс олборлолтын ажилд буюу ил уурхайн ажиллах техник тоног төхөөрөмжөөс шалтгаалуулан ил уурхайн үндсэн хэмжигдэхүүнийг дараах байдлаар сонгосон байна.

Уурхайн үндсэн хэмжигдэхүүнүүд

№	Хэмжигдэхүүнүүд	Хэмжээ
1	Ажлын доголын өндөр	5.0м
2	Доголын өргөн	7.0м
3	Доголын налуугийн өнцөг	55 ⁰
4	Траншейн налуу	70%
5	Ажлын талбайн өргөн	9.5м

Хөрс хуулалт

Уурхайн хөрс хуулалтын хэмжээ

Ашиглалтын жилүүд	Шимт хөрс хуулах талбайн хэмжээ, мян.м ²	Шимт хөрс байрлуулах талбайн хэмжээ, мян.м ²	Шимт хөрсний хэмжээ, мян.м ³	Дотоод овоолгод тэвэрлэх хөрсний хэмжээ, мян.м ³	Гадаад овоолгод тэвэрлэх хөрсний хэмжээ, мян.м ³
4 дахь	20.0	0,8	14,3	58,4	38,9

Уулын үндсэн техникүүдийн хүчин чадал, хэрэгцээний тооцоо

Ордыг ашиглахад доорх техник хэрэгслэлийг ашиглах болно. Үүнд:

Бульдозер CAT D5	- 1 ш
Бульдозер SD-23	- 1 ш
Бульдозер SD-16	-1ш
Эксковатор –CAT-320	- 1 ш
Эксковатор –300L	- 1 ш
Эксковатор –SE210	- 1 ш
Эксковатор –SE370	- 1 ш
Скруббер KBW-5745	- 1 ш
Насос /хятад/	- 1 ш

Ийнхүү ая адоо

– дæëø øèìð ð°ðñ áóðó 0,2- 0.4 ì-èéí çóçààí °íã°í ðýñãæãá уурхайн төвөөс 2 тийш áóëüãíçãðñð ðçðæ, óðððæí ðèèèéí ãããíã ðæããæã äææãí àüãããð ìãñæ ææðèóóéíã. Ýññ óãããð ææèä “KBW-5745” ñèððãããð ðýðýãýø ðøè àøæãæèðüí ýãòãã ð°ðñèãá áíãèí çæãá ðýãýðèýí, ìæãíðèííí ðíñíí ìðíí çæãá áíðíã ìãñæãñð äçðãýæ, áóëüãíçãðñð ðýãøèèæ, ðãðíèèèéí í°ó°í ñýðãýýèðèéí ææèã çýðýã ðèèæ äçéüýðãýíý.

Àøæãæèðüí ñèñðãí

Ордын уул геологийн нөхцөл, одоо ашиглаж буй уурхайн тоног төхөөрөмж, тэдгээрийн хүчин чадал зэргийг харгалзан үзэж уурхайн өнөөгийн ааòì ðýãýðòý, дотоод овоолго бүхий àøæãæèðüí ñèñðãíийг үргэлжлүүлэн ашиглах боломжтой гэж үзлээ.

Энн ааýæóóèãð ææèä “KBW-5745” ìãðèèéí ñèððãããð àøæãæãíããð ýññ áíèí ð°ðñèãá áíãèí çæãá ðýãýðèýæ, óðððæí àøæãæãíãí ìðíí çæãá áíðíã ìãñæãñð äçðãýæ, ðãðíèèèéí í°ó°í ñýðãýýèðèéí ææèã íýãýí çýðýã ðèèø ðì. Ýíý íü óðððæí í°ó°í ñýðãýýèðèííí ææèã áíãèí ðããããããíã ðèèø í°ðèèèãá äçðãççæ áãéíã.

Òððüí ð°íæéí ìðãíí àøæãæèðüí çíãñýí ìðíãññóã:

- – дæëø øèìð °íã°í ð°ðñ ðóóèæèðüí ææè
- Õ°ðñ ðóóèæèðüí ææè
- Ýññ ìæãíðèíèðüí ææè
- Ýññ óãããèðüí (áàýæóóèæèðüí) ææè
- Õ°ðñíèè ìãñæãíí ðýãøèýèðèéí ææè
- Õãðíèèèéí áíèí áéíèíæéí í°ó°í ñýðãýýèðèéí ææè

Баян-Уулын уурхай нь 2011 онд ашиглалтанд орсон бөгөөд олборлолтын ажил эхлэхийн өмнө дараах бэлтгэл ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн байна. – çíã:

- Àæèè-ãíí àüãããð, ðçð ææðèãð áæèð, ìðíí ñóóóýã ñэмж áãéãóóèãð
- Õýãýðèéí ðýðýãñýè çíð-èø çàì, äçðð áýèäýø
- Ñýèäýã ðýðýãñýè, øãðãðóóí ðíñíü äãóóèãð ñããüã ææðèóóèæ, áýèäýø
- Óãããð ð°ð°ðíæéí ææèèãããããíã øãããããããð óñãí ñãí, óããããíãí áóèèããüã ðððèðèðóóèãð ðèèýè íóòðüí èíðèíããí áãéãóóèãð
- Óãããð ð°ð°ðíæèãá ðãñðãð зэрэг ажлууд болно.

2023 онд гүйцэтгэх уулын ажлын хэмжээ

Энэхүү 2023 онд үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд өртөх нийт талбай 3.0 га талбайн газрын хурдас эвдрэлд орно.

Мөн энэ онд уулын ажлын төлөвлөгөөгөөр уурхайн хэмжээнд 148.0 мян.м³ хөрс хуулах ба үүнээс 148000 м³ нь шимт хөрс болно.

Уурхайн үйл ажиллагаанд өртөх талбайн шимт хөрсийг 0.1-0.4м-ын зузаантайгаар хуулж, Монгол Улсын MNS 5917:2008 зааврын дагуу олборлолтын дараах нөхөн сэргээлт хийхэд өнгөн бүрхүүлийг хучих материал болгон ашиглахад зориулан хөрсний овоолгоос тусад нь тусгайлан байршуулна.

2023 онд нийт 148.0 мян.м³ хөрс хуулах бөгөөд үүний 30%-ийг өмнө ухсан хоосон орон зайд, 50- 60%-ийг дотоод овоолгод байршуулахаар төлөвлөж байна.

ХОЁР. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН СУУРЬ СУДАЛГАА

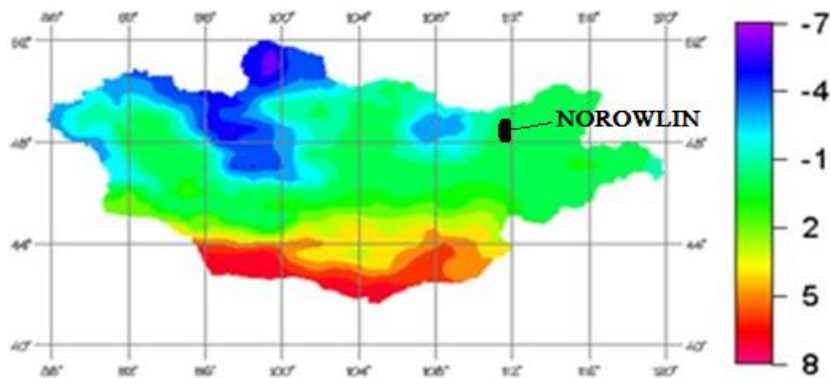
Уур амьсгалын улирлын ерөнхий горим

Монгол орны газар нутаг гадаад далай тэнгисээс ихээхэн алслагдсан, Евразийн эх газрын төвд тал бүрээсээ өндөр уул нуруугаар хүрээлэгдсэн, далайн түвшнээс дунджаар километр хагас илүү өндөр өргөгдсөн зэргээс шалтгаалан эх газрын эрс тэс, хатуу ширүүн уур амьсгалтай.

Монгол орны уур амьсгалын гол онцлог бол жилийн дөрвөн улирлын ялгаа ихтэй, энэ чанараараа агаарын температурын хэлбэлзэл өндөр, хур тунадас бага, уур амьсгалд өргөрөгийн болон өндрийн бүслүүрийн ялгаа тодорхой илэрдэг явдал юм. Монголд богино (VI сараас VIII сарын дунд хүртэл үргэлжлэх), хуурай зун, ихээхэн хүйтэн, урт (XI сараас IV сар хүртэл үргэлжлэх) өвөлтэй, хавар намрын улирлын үргэлжлэх хугацаа жилээс жилд өргөн хүрээнд хэлбэлздэг онцлогтой.

Агаарын дулаан, хүйтэн

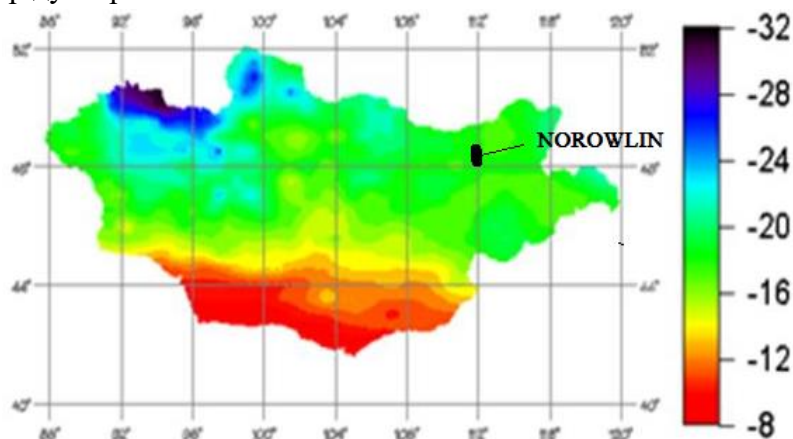
Өвлийн улирлын дундаж температур $-15^{\circ}\dots-30^{\circ}\text{C}$ ($6^{\circ}\dots22^{\circ}\text{F}$), зуны улирлынх нь $10^{\circ}\dots26.7^{\circ}\text{C}$ ($50^{\circ}\dots80^{\circ}\text{F}$) байна. Жилийн дундаж агаарын температур Алтай, Хангай, Хэнтий, Хөвсгөлийн уулархаг нутгаар -4°C -аас хүйтэн, үүний дотор уулс хоорондын хотгор, томоохон голын хөндийгөөр -6 - -8°C хүйтэн, цөлөрхөг хээрийн бүсэнд 2°C -ээс дулаан, өмнөд говьд 6°C -аас дулаан байна (Зураг 1). Агаарын жилийн дундаж температурын 0°C -ын шугам нь Монгол орны цөлөрхөг хээрийн, /говийн/ бүсийн хойд хилээр дунджаар хойд өргөргийн 46° -ийн дагуу байна. Агаарын жилийн дундаж температур -2°C -аас хүйтэн нутагт мөнх цэвдэгт хөрс тархсан байдаг.

Жилийн дундаж агаарын температурын газарзүйн тархац /Нацагдорж, Цэвэлсүрэн 2000/

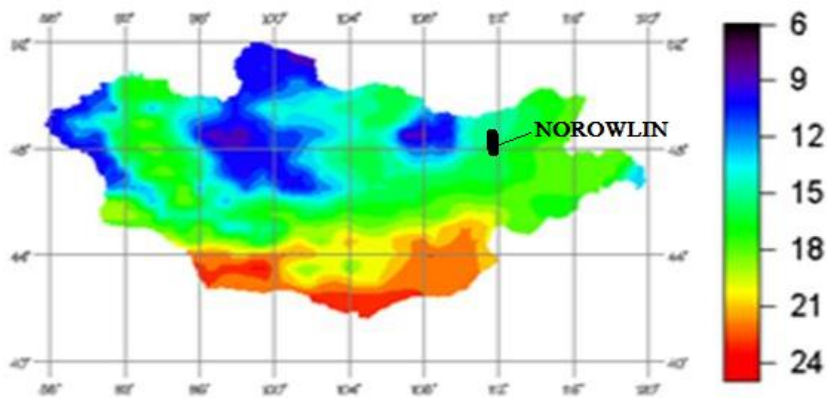
Жилийн хамгийн хүйтэн 1 дүгээр сарын дундаж температур Алтай, Хангай, Хөвсгөл, Хэнтийн уулс хоорондын хөндийд $-30...-34^{\circ}\text{C}$, өндөр уулс, тэдгээрийн хоорондох хөндийгөөр $-25...-30^{\circ}\text{C}$, талархаг нутагтаа $-20...-25^{\circ}\text{C}$, говь цөлийн бүсээр $-15...-20^{\circ}\text{C}$ өмнөд говиор -15°C -аас -12°C хүйтэн байдаг (Зураг 2). 1940-өөд оноос хойш хийсэн цаг уурын хэмжилтийн мэдээгээр агаарын үнэмлэхүй бага температур -55.3°C /1976 оны 12 дугаар сард Увс аймгийн Зүүнговь суманд/ хүрч байсан бол нийслэл Улаанбаатарт -49.0°C хүрч /1954 оны XII сард/ байжээ.. Жилийн хүйтэн улирлын температурын горимд инверсийн нөлөө их.

Тэгш тал хээр газарт газрын гадаргаас дээшлэх тутам агаарын дундаж температур буурдаг зүй тогтолтой бол зарим газар температур өндрөөсөө нэмэгдэхийг инверсийн үзэгдэл гэдэг. Томоохон голуудын хөндийд байрладаг аэрологийн станцуудын мэдээгээр жилийн хүйтэн улиралд бараг өдөр бүр шахам 600-1000 м орчим зузаантай $6-17^{\circ}\text{C}$ -ийн эрчимтэй газар орчмын температурын инверс тогтоно. Үүнээс болж голын хөндий, хотгор газарт 100 м өндөрсөх тутам агаарын температур $0.8-0.9^{\circ}\text{C}$ -аар, уулын хажуу, тал газарт 0.6°C -аар дулаарна.

Өвлийн улирлын дундаж температурын газарзүйн тархац

Жилийн хамгийн дулаан 7 дугаар сарын дундаж агаарын температур Алтай, Хангай, Хөвсгөл, Хэнтийн уулсаар 15°C -аас сэрүүн, үүний дотор өндөр уулын ян сарьдагаар 10°C -аас сэрүүн, Их нууруудын хотгор болоод Алтай, Хангай, Хэнтийн уулсын завсар нутаг, Орхон Сэлэнгийн болон Халх голын саваар $15...20^{\circ}\text{C}$, Дорнодын талын өмнөд хэсэг, говь цөлийн бүсэнд $20...25^{\circ}\text{C}$, үүний дотор өмнөд говь, Дорноговийн хотгороор 25°C -аас дулаан байна. (Зураг 3)

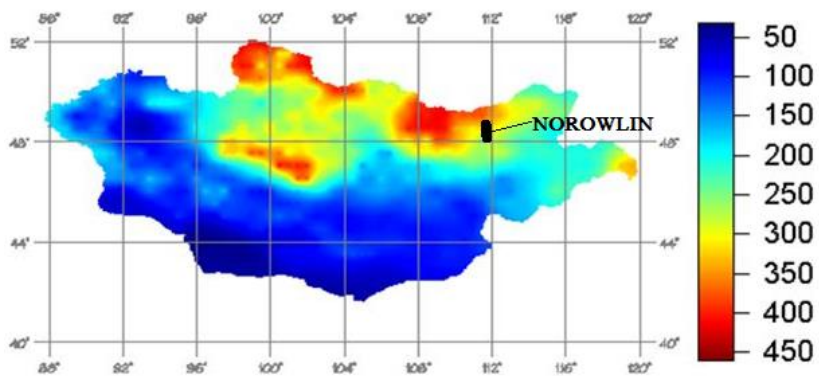
Зуны улирлын дундаж агаарын температурын газарзүйн тархац /Нацагдорж, Цэвэлсүрэн 2000/

Жилийн дулаан улиралд агаарын температурын өндрөөшөө буурах ердийн хувиарлалт тогтоно. Өөрөөр хэлбэл 100 м өгсөхөд температур 0.5-0.6⁰C-аар буурна. Уулархаг нутагт хаврын сүүлчийн цочир хүйтрэл хожуу /6 дугаар сарын дундуур/ дуусч, намрын эхний цочир хүйтрэл эрт /8 дугаар сарын сүүлчийн арав хоногт/ эхлэх тул хүйтрэлгүй үеийн үргэлжлэх хугацаа 70 хоногоос цөөн, бусад нутагтаа 90-130 хоног байна.

Ургамлын дулаан хангамжийн үүднээс хоногийн дундаж агаарын температур 10⁰C-аас их байх хугацаа болон энэ хугацаанд хуримтлах дулааны нийлбэр ихээхэн ач холбогдолтой. Хоногийн дундаж агаарын температур 10⁰C-аас дээш байх хугацаа манай орны өндөр уулын бүсэнд буюу далайн түвшнээс 2000 м ба үүнээс дээш өргөгдсөн нутагт 90 хоног буюу үүнээс цөөн, ойт хээрийн бүсэд 90-110 хоног, хээрийн бүсэнд 110-130 хоног, цөлөрхөг хээрийн бүсэд 130-150 хоног, цөлийн бүсэд 150 хоногоос дээш байна.

Хур тунадас

Монгол оронд хур тунадас ерөнхийдөө бага ордог, Хангайн нуруу, Хөвсгөл, Хэнтэйн уулсаар 300-400 мм, Монгол Алтайн болон ойт хээрийн бүсэнд 250-300 мм, хээрийн бүсэнд 150-250 мм, говь цөлийн бүсэнд 150-50 мм орчим хур тунадас унана. Хур тунадас хойноос урагш, зүүнээс баруун тийшлэх тутам буурах авч түүний хуваарилалтанд газрын хотгор гүдгэрийн нөлөө их.

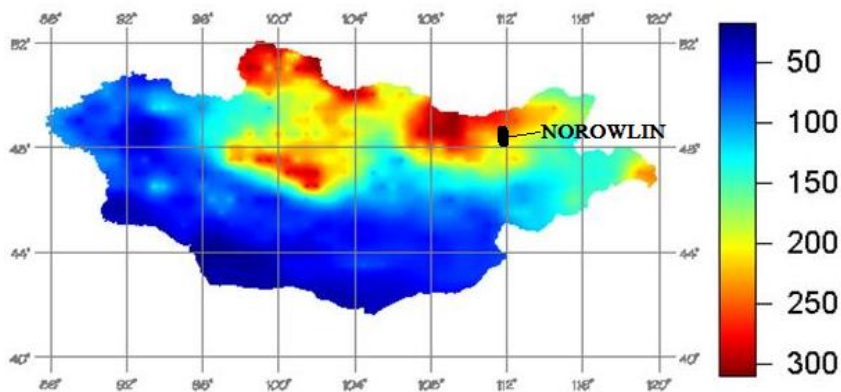

Жилийн нийлбэр хур тунадасны газарзүйн тархац /Нацагдорж, Цэвэлсүрэн 2000/

Монгол оронд ордог хур тунадасны хэмжээ хөрсний ууршиц /ууршуулах чадвар буюу ууршуулах хэрэгцээ ч гэж ярьдаг/-аас олон дахин бага, өөрөөр хэлбэл нийтдээ чийг дутмаг. Ууршлын хэмжээ өндөр уулын бүслүүрт 500 мм-ээс бага, ойт хээрийн бүсэнд

550-700 мм, хээрийн бүсэнд 650-750 мм, цөлөрхөг хээр, цөлийн бүсэнд 800-1000 мм байдаг.

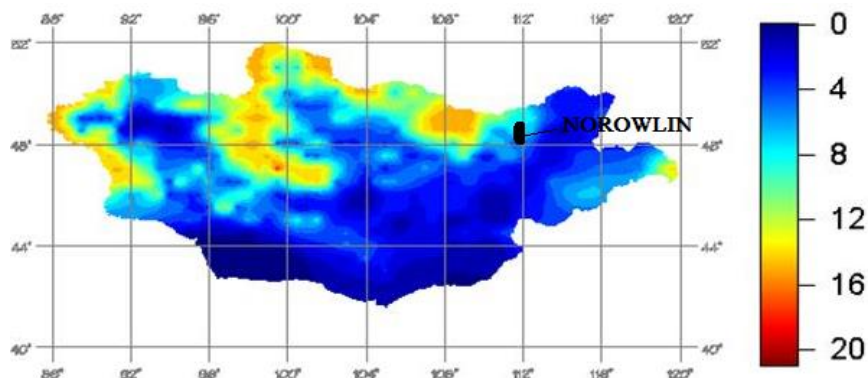
Хур тунадасны 85% орчим нь жилийн дулаан улиралд /IV-IX сард/ үүнээс зөвхөн 7,8 дугаар сард 50-60% нь орно.

Зуны хур борооны хэмжээний газарзүйн тархац /Нацагдорж, Цэвэлсүрэн 2000/

Хэдийгээр хур тунадас бага боловч түүний нэгж хугацаанд орох эрчим их. Дөчөөд оноос хойш хийсэн цаг уурын хэмжилтээр нэг хоногт орсон хамгийн их хур тунадас Даланзадгадад 138 мм /1956 оны 8 дугаар сарын 5-нд/, Сайншандад 121 мм /1976 оны 7 дугаар сарын 11/ хүрч байсан ба 1 цаг хүрэхгүй шахам хугацаанд 40-65 мм хур буух тохиолдол хаана ч тохиолдож мэднэ. Монгол оронд нутгийн хойд уулархаг хэсгээр 60-70 өдөр, Хангай, Хэнтийн нурууны захын бэсрэг уулс, уулс хоорондын хөндий, Дорнодын талаар 40-60 хоног, говьд 30 орчим өдөр бороотой байх боловч жилийн хур тунадасны ихэнх нь цөөхөн хэдэн борооноос бүрэлддэг онцлогтой. Өөрөөр хэлбэл Монгол оронд хур тунадасны нийт хэмжээ бага боловч хур тунадасны эрчим ихтэй, аль ч нутагт хоногт 50 мм-ээс их бороо ажиглагддаг боломжтой.

Жилийн хүйтэн улиралд /XI-III сард/ говь цөлийн бүсэд 10 мм орчим, уулархаг орон нутаг, Увс нуурын хотгорт 20-30 мм, бусад нутагт 10-20 мм цас орох бөгөөд /Зураг 5б/

Өвлийн улиралд ордог цасны хэмжээний газарзүйн тархац /Нацагдорж, Цэвэлсүрэн 2000/

Монгол Алтай, Хангай, Хэнтий, Хөвсгөлийн уулсаар 150 хоногоос дээш, хээрийн болон ойт хээрийн бүсэд 100-150 хоног, Их нууруудын хотгор, Дорнод Монголын тал, хээрийн бүсэд 50-100 хоног, говь цөлийн бүсэд 50 хоногоос цөөн хоног цасан бүрхүүл тогтоно. Цасан бүрхүүлийн зузаан их биш уулархаг нутагт дунджаар 5 см, хамгийн зузаан цасны дундаж 30 см-ээс их, хээрийн бүсэд дунджаар 2-5 см, хамгийн их цасны дундаж зузаан 15-20 см байна. Говийн бүсэд цас тогтохгүй жил элбэг.

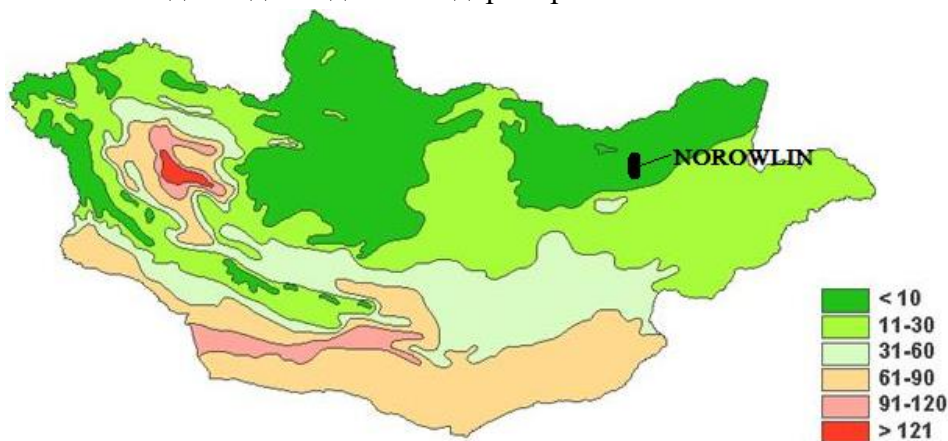
Нарны гийгүүлэл

Монгол оронд үүлшил бага, цэлмэг өдрийн тоо их, жилдээ 230-260 хоног байх тул жилдээ 2600-3300 цаг нар гийгүүлнэ.

Салхи шуурга

Монголын тал хээр, говь цөлийн бүс салхи ихтэй. Жилийн дундаж салхины хурд энэ бүс нутагт 4-6 м/с. Алтай, Хангай, Хөвсгөл, Хэнтийн уулархаг нутгийн уулс хоорондын хөндийд 1-2 м/с, бусад нутгаар 2-3 м/с орчим байдаг. Тус орны 250 хот суурин орчимд хийсэн цаг уурын хэмжилтийн мэдээгээр нутгийн дөрөвний нэг орчимд нь жилийн дундаж салхины хурд 4.0 м/с-ээс их. Ихэнхдээ баруун, баруун хойд, хойд зүгийн салхи зонхилох боловч газрын хотгор гүдгэрийн нөлөөгөөр орон нутгийн ялангуяа уул-хөндийн салхи элбэг тохиолдоно.

Монгол орны нутгийн 41.3%-ийг эзлэх говь-цөлийн бүсэнд сул шороо элбэг, салхи ихтэй тул шороон шуурга олонтоо тохиолдоно. Энэ бүс нутагт жилдээ 30-100 өдөр, Монгол элсний өмнөд захад жилдээ 120 өдөр шороо хийснэ.

Жилд шороо хийсдэг өдрийн тооны газарзүйн тархац /Natsagdorj, Jugder, Chunhg/

Шороон шуургатай өдрийн тооны 61% нь хаврын гурван сард, 7% нь зуны улиралд, хоёрдогч их утга нь намар, хоёрдогч бага утга нь өвлийн улиралд тохиолдоно. Гэхдээ энэ нь нутаг дэвсгэрээр ялгаатай, Увс нуурын хотгорт өвөл огт шороо хийсдэггүй атал Арцын өвөр хоолойд өвлийн гурван сард нийт шороон шуургатай өдрийн тооны гуравны нэг ногдоно. Шороон шуурганы 80% нь өдрийн гэрэлтэй цагт тохиолдоно. Олон жилийн ажиглалтаар Монголын говь цөлийн бүсэнд жилдээ 300-600 цаг шороо хийсдэг ажээ. Монголын шороон шуурга бол зүүн Азийн “шар тоос”-ны нэг гол эх үүсвэр юм. Эхийг MARCC-2009-өөс (<http://www.climatechange.mn>) авсан болно.

Хэнтий аймгийн уур амьсгалын өөрчлөлт

Хэнтий аймгийн нутаг эх газрын уур амьсгалын их мужид багтах бөгөөд эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай. Уур амьсгал нь адил өргөрөгт орших бусад нутгаас нилээд онцлогтой. Байгалийн бүс, бүслүүрийн хувьд олон бүсэд хамаарагддаг. Тиймээс уур амьсгалын өөрчлөлт бүс бүрд өөр өөр давтамж, хэмжээгээр илэрдэг төдийгүй үзүүлэх нөлөөлөл нь янз бүр байдаг. Иймээс тухайн орон нутаг бүр уур амьсгалын өөрчлөлтөнд дасан зохицаж амьдарч сурахын тулд өөрчлөгдөж буй хүчин зүйлсийн учир шалтгааныг мэдэж байх нь туйлын чухал юм.

Судалгаанд ашигласан материал

Хэнтий аймгийн Өндөрхаан өртөөний 1955-2009 оны, Биндэр өртөөний 1961-2009 оны уур амьсгал болон хөдөө аж ахуйн цаг уурын ажиглалтын материал, 2006-2009 онуудад хийсэн албаны инженер техникчидийн судалгааны ажлын материалуудыг ашиглав.

Агаарын дундаж температур ойт хээрийн бүсэд 2000 оноос тал хээрийн бүсэд 1990 оноос 1-2 градусаар дулаарч эхэлжээ. 1975-1984 онууд олон жилийн дунджаас сэрүүн жил байжээ.

Агаарын дундаж температурын олон жилийн өөрчлөлт

Олон жилийн дундажаар Хэнтий аймгийн агаарын үнэмлэхүй их, бага температурын дунджийн агууриг 15,5 градус байна. Ойт хээрийн бүсэд 2000 оноос 1 градус, тал хээрийн бүсэд 1990 оноос агаарын температурын агууриг 0,5-2,0 градусаар нэмэгдсэн байна. Дулааны улиралд температурын агууриг илүү нэмэгдсэн байна.

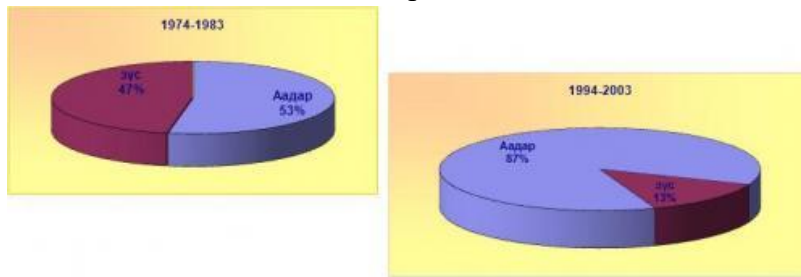
Жилийн температурын олон жилийн нормчилсон хазайлт

Дулааны улирлын тунадасны хэмжээ 24,5 %-аар буурч ,хүйтний улирлын тунадасны хэмжээ 39,5 %-аар нэмэгджээ. Улирлаар авч үзвэл зуны тунадас 25,3%-аар буурч, өвлийн тунадас 32,7 хувиар нэмэгдсэн бол хаврын тунадас буурсан үед намрын тунадас өссөн гэх мэт харилцан уялдаатайгаар хэлбэлзсэн байна.

Улирлын хур тунадасны хэмжээ, мм

Сүүлийн жилүүдэд хур тунадасны шинж ихээхэн өөрчлөгдсөн. 1974-1983 онд зүс тунадас 43%, аадар тунадас 57% байсан бол 1994-2003 оны үед дээрх харьцаа 13% ба 87% болж өөрчлөгдсөн байна. /Л.Ганчимэг, М.Сарнайцэцэг. 2005 он/

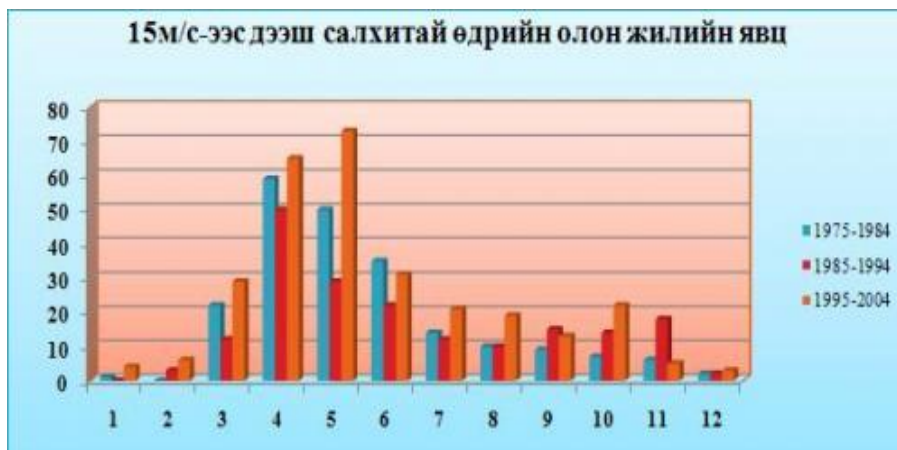

Хур тунадасны хуваарилагдалтыг авч үзвэл 5 сарын 2 арав хоногоос 6 сарын 1 арав хоног хүртэл, 7 сарын 2 арав хоногоос 8 сарын 2 арав хоног хүртэл хур тунадасны хэмжээ буурсан байна.

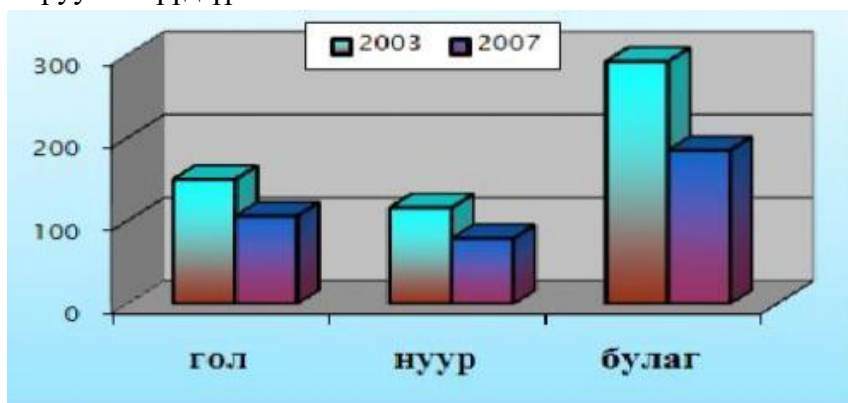
Хур тунадасны жилийн тархалт

1975-1994 онуудад хүчтэй салхи 4 сард хамгийн их утга ажиглагддаг байсан бол 1995 оноос хойш хүчтэй салхитай өдрийн тоо 20%-аар нэмэгдэн хамгийн их утга нь 5 сард ажиглагдсан байна. 281-н-үүн ёд оодододә нәәдәдәә әәдәеі іеіі әәдәеі үәоüä ääч үсүöүä 1977-1996 иі ðçðöүө үдйеә оідәеі әеәә ðäñäәөддәә әóóó ðäñä, ðäдәеі ñççеәеі 10 әеәә әеәә äәäñäәәççé äәәäәääññäí ä°ä°ä 1996, 2002, 2003 иіóóäää ðäñäдәеі ёд 5-7 öäää äәәäәääññäí ää äð°íðдәә° ñ°ò ðäñäәääдәәә ääәәна. /М.Должинсүрэн, 2007 он/

15 /с-ээс дээш салхитай өдрийн олон жилийн явц

Хэнтий аймгийн нийт уст цэгийн тоо 2003 онд 49,8 %-аар, 2007 онд 67%-аар цөөрч, булгийн ундарга 2 дахин буурсан. Томоохон голуудын урсацын хувьд 1995 оноос хойш татруу жилүүд үргэлжилж байна

Хэнтий аймгийн уст цэгийн харьцуулалт

Бэлчээрийн ургацын хэмжээ 2007 онд аль ч бүсэд хамгийн бага ургацтай байсан бол ойт хээрийн бүсэд 2009 он, хээр болон цөлөрхөг хээрийн бүсэд 2003 он хамгийн их ургацтай жил байжээ. Бүрхэцийн хувьд хээрийн бүсийн хувьд өөрчлөлт бага, ойт хээр болон цөлөрхөг хээрийн бүсэд ногоон ургамлын хэмжээ буурчээ.

Уулын хоорондох хөндий, уул толгодын налуу хажууд хар хүрэн хөрс голлохын хамт ам хөндийн ёроолд нь нугат-хүрэн, нугат-хар шороон, нугат-намгийн хөрстэй байна.

Хөрс ихэнхидээ хөнгөн элсэнцэр бүрэлдэхүүнтэй байгаа нь эвдрэлд хялбархан нэрвэгдэж, үржил шимээ түргэн алдах нөхцөлтэй.

Энэ тойрог хээрийн бүсийн бусад нутагтай харьцуулахад илүү чийглэг шинжтэй, хур тундас арай илүүтэй унадаг учир ургамлын ургац харьцангуй сайн өтгөн, өндөр ургасан байна.

Ургамлан бүрхэвчид алаг өвс-үетэн-агьт хээр зонхилж хялгана, биелэг өвс ихтэй, агь, дааган сүүл, хазаар өвс бүхий ургамлын бүрхэц 60-70% хүрнэ.

Хөрсний хими-физик шинж: Ашиглалтын талбайн хөрсөнд хийсэн задлан шинжилгээний дүнгээс харахад ашиглалтын талбайн хэмжээнд тархсан хөрс нь хөрс үүсгэгч эх чулуулгийн төрөл, тэдгээрийн илрэх гүн, ул хөрсний усны тэжээлийн нөхцлөөс хамаарч харилцан адилгүй шинж чанартай байна. Тухайлвал хөрсний дээд А давхаргад ялзмагийн хэмжээ ялзмаг ихтэй хар шороон хөрсөнд 8,71%, нугат-намгийн бүдүүн ялзмагт глейт хөрсөнд 15,05% задарч амжаагүй органик бодис ихтэй, далд глейрхэг хар шорон хөрсөнд 7,44%, ердийн хар хөрсөнд 3,52-3,69% -д хэлбэлзэж харилцан адилгүй хэмжээтэй байна.

Ургамлан нөмрөг

Норовлин сум ойт хээр, хээрийн бүсэд байрладаг бөгөөд 533.3 мянган гектор нутагтай, нутгийн умард цэг Онон голоос өмнөд цэг Шилийн холбоо хүртэл 120км, өрнөд цэг Цогт-Өндөрөөс /дэлгэр булгийн давааны/ дорнод цэг бага Онцгой уулын орой хүртэл 70 орчим км ,хойноос өмнө зүгт сунасан өргөн уудам нутагтай .Бүх нутгийн ихэнх хэсгийг ойт хээр ,бусдыг нь тал хээр ,ухаа гүвээ толгод эзэлдэг.

Нийт нутгийн өндөр цэг сумын төвөөс баруун өмнө 35 км орчимд буй Хаядэлгэр хаан уул 1594.3м, хойно орших Бүрэн хаан уул 1554.0м, зүүн урд байрлах Түмэн хаан уул 1357.0м,Норовлин Баян уул сумын заагт орших Дун хаан уул 1534.7м болон хойт хэсэгтээ Хэнтийн нурууны салбар уулс болох Эрээн давааны нурууны зэрэг ой модот уулстай.

Сумын хамгийн нам дор газар нь сумын төвөөс зүүн тийш 30 км -т Улзын голын дагуу 950 м орчим өргөгджээ .Сумын нутаг нь далайн төвшингөөс дунджаар 1200 м өргөгдсөн, Нутаг дэвсгэрт жилдээ 220-230 мм орчим тунадас унаж, хөрсний 60 орчим хувь нь борооны, 40 орчим хувь цасны чийгээр тэжээгддэг учир ган зуд тохиох нь харьцангуй цөөн.

Хүйтний дээд хэмжээ нь 39 хэм гаруй, дулааны дээд хэмжээний 37хэмээс төдийлөн хэтэрдэггүй. Салхины чиглэл голдуу баруун хойноосоо, өвлийн улиралд баруун өмнөдөөс голлодог. Хамгийн их салхи хавсаргатай үе 3,4,5-р сар үе үе 14-20м/сек хүрч ширүүсдэг боловч ихэнхдээ тогтуун нарлаг байдаг. Уулын чулуулаг,намгархаг, хээрийн шороон хөрсний давхаргатай, уул даваа олонтой .Шивэрийн даваа, Улаанхамар, Их даваа, Сонор, Цагаан даваа, Ар ,Өвөр Орной, Хуцын хоолой, Уртын хөндий, Хулстай, Хонгор, Ангиртын тал гэх мэт олон тал хөндийтэй.

Онон, Улз, Орной Хөндий, Дарцагт, Урт ,Бэрх Баянгол, Могой Мэхээрч, Хуцын Гол, Алтан эмээл, Цагаан чулууут, Шивэр, Хөндлөн,Баянбулаг, Замт зэрэг гол мөрөн горхинуудтай боловч ихэнх нь ширгэж байна.

Мөн Улзын Цагаан нуур, Түмэнхааны Цагаан нуур,Хулстай, Ангирт Бул нуур далтын Цагаан нуур, Улзын Хулстай, Харчулуут, Хар нуур, Цэгээний нуур гэх мэтийн олон нууруудтай боловч зарим нь ширгэж байгаа нь байгаль экологийн тэнцвэр алдагдаж байгааг харуулж байна. Тогоот, Замт, Улаалзаргана зэрэг рашаан булаг шандтай. Шилмүүст навчит ойтой. Үүнд шинэс, нарс, хус, улиас, бургас зэрэг модтой бэлчээрийн төрөл бүрийн ургамалтай.

Амьтны аймаг

Хэнтий аймгийн Норовлин сумын нутагт орших Уртын хөндийн орд газар нь амьтны газарзүйн мужлалын хувьд Хэнтийн тойрогт багтана. (А.Г.Банников, 1954)

Íeéd òàëáàéä òàðáàãã, çòðàì, ÷àíáããã, òòòèèé, ¿íýã, õýðñ, äíðãí, ÷íí, ä°ð°ñ, ìýðýã÷èä äà ìãð÷èí àìüðää àìüääðää. Æèã¿ðòíýýç øààçãàé, õàð õýðýý, òàòèèé äíèí áóñää ò°ðèèéí øóáòóá äàéää.

ГУРАВ. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Энэхүү төслийн БОНБНҮнэлгээний тайлангаас үзэхэд “Дацантрейд” ХХК-ийн “Уртын хөндийн алтны шороон ордыг ашиглах төслийн үйл ажиллагааны үед сөрөг нөлөөлөлд хамгийн хүчтэй өртөх байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг нь газар, хөрс, агаар болон газрын доорхи ус, байгалийн бэлчээр, ургамалд үзүүлэх нөлөөллүүд голлох нөлөөлөлд хамаарч байна. Уулын үйлдвэрлэл явуулснаар тухайн нутгын биосферт нөлөөлж болохуйц процесс, тэдгээрийн үр дагаврыг дараах гол сөрөг нөлөөллийн хүснэгтгээр харуулсан болно.

Гол сөрөг нөлөөлөл

Биосферийн элементүүд	Биосферийн элементүүдэд уулын үйлдвэрлэлийн үзүүлэх нөлөөлөл	Гарч болзошгүй үр дагавар
Хөрс	Овоолго, зам харилцаа, түр зуурын барилга байгууламж, тунгаагуур ба усан сан, шороон боомт барих	Газрын гадаргуугийн деформаци, хөрсний элэгдэл, угсралт, талбайн бүх төрлийн өөрчлөлт
Усан орчин	Ус таталт, тунгаагуур, усан сангийн бохирдсон ус	Усны нөөцийн горимын өөрчлөлт, урсгал ба гүний усны бохирдол
Агаарын орон зай	Агаарын тоосжилт, хорт хийн тархалт	Агаарын бохирдолт

ДӨРӨВ. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛГО

“Дацантрейд” ХХК нь уурхайн үйл ажиллагаанаас төсөл хэрэгжих нутгийн байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг хамгийн бага байлгах, байгаль орчинд үзүүлэх аливаа сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг нөлөөллийн үр дагаварыг тогтмол хянах, илрүүлэх, хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд нутгийн иргэдийн оролцоог хангах, нэмэгдүүлэх зорилт тавьдаг. Бид уурхайн үйл ажиллагаа явуулж эхэлснээс хойш жил бүр төслийн байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний судалгаагаар тогтоогдсон гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг хэрэгжүүлж, Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг бүрэн амжилттай хэрэгжүүлсээр ирсэн.

2023 оны төлөвлөгөөг боловсруулахдаа байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний тайланд тусгасан байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө болон орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг үндэслэн байгаль орчныг хамгаалах талаар авах удирдлага зохион байгуулалтын болон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ, уг төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хугацаа, хөрөнгө зардлыг бодитойгоор тооцож тусгах зорилт тавьсан.

Мөн Монгол улсын “Байгаль орчныг хамгаалах тухай” болон “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хуулиуд, 2014 онд Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын тушаалаар баталсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”, Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах зөвлөмж, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээний дүгнэлт, мөн нарийвчилсан үнэлгээний үр дүн зэргийг удирдлага болгосон. Бид төслийн үйл ажиллагаанаас хүрээлэн буй орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг байж болох хамгийн бага хэмжээнд байлгах бөгөөд байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тогтмол хянаж байх болно.

Бид 2023 онд Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хүрээнд дараахи гол зорилтуудыг тавьж ажиллана. Үүнд:

- Компанийн нийт ажилчдын байгаль орчны соёлыг өөрчлөх, экологийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, тэднийг байгаль хамгаалах үйлст татан оролцуулах, компанийн байгаль орчны бодлого, хууль эрхзүйн дүрэм журмуудыг танилцуулах, нийт ажилчдыг хамарсан байгаль орчны сургалт, мэдлэг олгох зорилготой байгаль орчинд ээлтэй эко-уурхай болох зорилго тавьж ажиллана.
- Байгаль орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг сайжруулж, түүнд нутгийн иргэдийг оролцоог хангах, дэмжих ажлыг үргэлжүүлэн хийнэ.
- Уурхайн усны менежментийг сайжруулж, хог хаягдлын хэмжээ, түүний байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах зорилгоор шат дараатай арга хэмжээ хэрэгжүүлж, дахин ашиглах боломжтой хог хаягдлыг дахивар дахин боловсруулах зах зээлд нийлүүлэх хувь хэмжээг нэмэгдүүлнэ.
- Үйлдвэрийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчин болон эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэхүйц үр дагаврын тухайн нутгийн иргэдээс мэдээлэл өгөх явдлыг урамшуулж ажиллана.
- Техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлтийг төлөвлөгөөний дагуу гүйцэтгэж, нөхөн сэргээлтийн ажилд нутгийн ургамлын үрийг ашиглана.
- Сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээг шат дараатай авна.

Эрх зүйн үндэслэл

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх үндсэн зорилго бүхий эрхзүйн баримт бичиг юм.

Энэхүү төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжилтийг хангахдаа байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний тайланд тусгагдсан байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө болон орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг үндэслэн байгаль орчныг хамгаалах талаар авах удирдлага зохион байгуулалтын болон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хугацаа, хөрөнгө зардлыг бодитойгоор тооцож тусгах зорилт тавьсан.

Мөн Монгол улсын “Байгаль орчныг хамгаалах тухай” хуулийн 31.4 дэх заалт болон “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хуулийн 9.6, 9.7 дахь заалт, 2014 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын тушаалаар баталсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянах, батлах, тайлагнах журам”, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээний

дүгнэлт, мөн нарийвчилсан үнэлгээний үр дүн, 2015 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг шалгасан ажлын хэсгийн дүгнэлтээс гарсан зөвлөмж зэргийг удирдлага болгов.

Бид төслийн үйл ажиллагаанаас хүрээлэн буй орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс зайлс хийх, урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, нөлөөллийг байж болох хамгийн бага хэмжээнд байлгах бөгөөд байгаль орчныг хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжилтийг хангаж, явцад нь хяналт тавин ажиллах болно.

ТАВ. БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Байгаль хамгаалах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх, хүний нөөц, байгаль орчны удирдлагын бүтэц зохион байгуулалтын схемийн хамт дараахи чиглэлээр боловсрууллаа. Үүнд:

1. Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон төслийн сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг бууруулах, сөрөг үр дагаврыг арилгах арга хэмжээний төлөвлөгөө
2. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явц, үр дүнг холбогдох төрийн байгууллага, олон нийтэд тайлагнах төлөвлөгөө,
3. Удирдлага зохион байгуулалтын чиглэлээр хийх ажлуудыг тусгалаа.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Энэхүү Уртын хөндийн алтны шороон ордыг ашиглах төслийн үйл ажиллагааны үед мөрдөх байгаль хамгаалах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэгч нь “Дацантрейд” ХХК байна.

Төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд “Байгаль орчныг хамгаалах тухай”, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын тухай”, “Усны тухай”, “Газрын тухай зэрэг хууль тогтоомжинд заасны дагуу төрийн захиргааны төв орон нутгийн байгууллагууд хяналт тавьж хэрэгжилтийг хангуулна.

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт төслийн гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөлөлд өртөх байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүд, сөрөг нөлөөллийн болон үр дагаврын тархалтын хүрээний нөлөөллийг хэмжих хэмжигдэхүүн, үзүүлэлтүүдийг тодорхойлох, дээж, сорьц авах, хэмжилт хийх, түүнд дүн шинжилгээ хийх арга, байршил, хугацаа, шинжилгээ хийх давтамж, үр дүнг тайлагнах, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэлбэр, шаардагдах хөрөнгө, зардал, хугацааг тодорхойлон, тусгасан болно.

5.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
АГААР МАНДАЛД ҮЗҮҮЛЭХ НӨӨӨӨӨӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, АООӨООӨӨАӨ, АӨӨӨААӨ ЧӨАӨҮӨҮҮӨ ААЧ ӨҮӨҮААӨҮӨӨӨ АӨАА ӨҮӨӨӨ						
Тоосжилт болон бохирдуулагч хийн нөлөөгөөр орчны агаар бохирдох, ажилчдын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх	Хүнд механизмын утааны хэмжээг стандартын шаардлага хэмжээнд байлгах талаар хөдөлгүүрийн тохиргоо үйлчилгээг тогтмолжуулах	- Ажиллах нийт хугацаанд; - Бүх хүнд механизм;	ҮА3-д	ҮА3-д	2-3 улиралд	Агаарын чанар Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 4585 : 2007
	Уурхайн карьер, овоолгод ажиллаж байгаа машин техникийн кабин доторхи агаарыг цэвэршүүлэх төхөөрөмж хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдал, хаалга, цонхны чигжээс, хамгаалалтын үзлэгийг тогтмол хийж, зөрчил илэрсэн тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч байх;	- Ажиллах нийт хугацаанд; - Бүх хүнд механизм;	ҮА3-д	ҮА3-д	2-3-р улиралд	ХАБЭАТ хууль Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэмжээ MNS5885:2008
	Тоосжилтоос сэргийлэхийн тулд уурхайн үндсэн талбайг тэмдэгжүүлнэ.	- Уурхайн талбайд	0.75	0.75	2-3-р улиралд	MNS 4585:98
Дүн				0.75		

УСАН ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, АООБООБӨАӨ, АӨӨӨАӨ ЧӨАӨҮӨҮҮӨ ААЧ ӨҮӨҮАӨҮӨӨӨ АӨАА ӨҮӨӨӨ

Ашиглалтын улмаас газар доорхи усны түвшин буурах	Сав газартай ус ашиглах гэрээ байгуулан ажиллах	- Төслийн хэмжээнд	ҮАЗ-д	ҮАЗ-д	Уулын ажил эхлэхийн өмнө	“Усны тухай хууль”-28,4-р
	Унд ахуйн ус ашиглаж байгаа хэсгийг бохирдлоос сэргийлж цэвэрлэгээ арчилгааг тогтмол хийж, тэмдэгжүүлэх	- Төслийн хэмжээнд	0.64	0.64	Төслийн хугацааны турш	Ундны усыг бохирдолоос хамгаалах журам 143/А/352
	Уурхайн дээд болон доод хэсэгт байгуулсан газар доорх усны хяналтын мониторингийн 2 ширхэг цооногийн хэмжилт дээжлэлтийг хийж байх	- Уурхайн (хөндийн) дээд болон доод талд	ҮАЗ-д	ҮАЗ-д	3-р улиралд	MNS5667-10:2001
	Уртын булагийн эхийг хамгаалах, хаалт, хашилтийг жил бүр засч сайжруулах	- Төслийн хүрээнд	ДХ зардалд туссанаар		3-р улиралд	MNS 4586-98
Дүн				0,64		

ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ, ГАДАРГЫН ХЭЛБЭР ТӨРХӨНД ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, БУУРУУЛАХ АРИЛГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

Хөрс эвдрэх, талхлагдах	Оодбаеі çàìñà òуiäуāæççæ, ñàèàà çàì āāðāāðāāñ ñуðāèèñуi óóóóèāð ñàìāāð òèèæ āāèðèóóèāð, óóóóèāā ñóðòāè-èèāāā òèèð;	- Уурхай ашиглах бэлтгэл үе; - Уурхайн ашиглалтын үе;	1.0	2.0	2-р улиралд	MNS 4597:2013
ШТМ-ын агуулахыг байгуулах үед авах арга хэмжээ	Øàðàð, òìñèò ìàðāðèāèñ çìðèòèāèðùí ñāāāíā òāāāāèāð, ìð-èíā āñāāð-āèāāāāðāāñ сэргийлж орчныг тохижуулах	- Уурхай ашиглах бэлтгэл үе; - уурхайн ашиглалтын үе;	ҮАЗ	ҮАЗ	2-3-р улиралд	MNS 5916:2008
	Хөрсний бохирдол үүсгэхээс сэргийлэх болон олон салаа зам гаргахгүй байх талаар жолооч операторуудад сургалт явуулах;	- Ажиллах нийт хугацаанд; - Тухай бүрт;	ҮАЗ	ҮАЗ	2-3-р улиралд	
Дүн				2.0		

ГАЗРЫН ХЭВЛИЙД ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, БУУРУУЛАХ АРИЛГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

	Олборлолтын улмаас эвдэрсэн газарт жил бүр нөхөн сэргээлтийн ажлыг зохих төлөвлөгөөний дагуу 90 хувиас дээш биелэлттэйгээр гүйцэтгэх, жил бүр нөхөн сэргээлтийн ажлыг холбогдох газруудаар дүгнүүлж ажиллах	-Ашиглагдсан орон зайд	0.5678	1,1356	2-4-р улиралд	MNS 4597:2013
Дүн				1.1356		
УРГАМАЛАН НӨМРӨГТ ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, БУУРУУЛАХ АРИЛГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ						
Уурхайн үйл ажиллагааны нөлөөгөөр ургамлан нөмрөг устах	Уурхайн хаалтанд зориулж тухайн нутаг орны хөрсөнд зохицсон ургамлын зүйлийн бүрдэлийг ашиглах.	-Ашиглагдсан орон зайд	ҮАЗ-д	ҮАЗ-д	2-4-р улиралд	MNS 49119:2000
Дүн				-		
АМЬТНЫ АЙМАГТ ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, БУУРУУЛАХ АРИЛГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ						
Уурхайн үйл ажиллагааны нөлөөгөөр зэрлэг амьтад дайжих, амьдрах орчинд сөргөөр нөлөөлөх	Уурхай ачиж тээвэрлэх үед тээврийн хэрэгслийн хурд тогтоох, осол гарч болзошгүй мал, амьтан өнгөрөн гардаг хэсгүүдэд тэмдэглэгээ байрлуулах	-Төслийн үйл ажиллагаа явагдаж буй газар нутгийн орчимд	ҮАЗ-д	ҮАЗ-д	2-4-р улиралд	Амьтны аймгийн тухай хууль: 6.1.7
	Ажилчдыг хууль бусаар ан хийхгүй байхыг анхааруулах, сургалтанд хамруулах, хяналт тавих	-Нийт ажилчид	ҮАЗ-д	ҮАЗ-д	3-р улиралд	
Дүн				-		
Нийт дүн				4.5756		

5.2. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө:

“Уртын хөндий”-ийн алтны шороон орд орчимд газрын гадарга, хөрс, гадаргын усан сүлжээ, ургамлан нөмрөгт үүсэх эвдрэлийг техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ авч, нөхөн сэргээх ажлын хэмжээ, холбогдох зардлыг төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан журам, аргачлал, стандарт шаардлагын дагуу нарийвчлан тооцох зорилготойгоор энэхүү төлөвлөгөөг боловсруулсан болно.

2023 онд техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлтийн хувьд шимт хөрсийг хэлбэржүүлэн, угаан баяжуулах үед эвдэрсэн газрыг тэгшилж, шимт хөрсөөр хучих техникийн нөхөн сэргээлтийн ажил хийгдэнэ. Нөхөн сэргээлтийн зардлыг БОНБНУ-нд тооцсоны дагуу 2010 оны 05 дугаар сарын 17-ны өдрийн А-132/112 тоот тушаалын аргачлалын дагуу тооцсон болно.

2023 онд тус компани нь олборлолтын ажилд хамрагдсан нийт талбайн 50-60 хувьд болон 2022 оны үлдэгдэлтэй нийлээд 2,8 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлтийн ажил, 2022 онд техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн 1,4 га талбайд шимт хөрс тараалтын ажлыг хийнэ гэж төлөвлөгөөнд тусгасан болно. Мөн өмнөх онд MV-015599 тоот тусгай зөвшөөрлийн талбайн биологийн нөхөн сэргээлтийн дутуу хийсэн 0,2 га болон шимт хөрс тараасан 1.3 га талбайд нийтдээ 1,6 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг тус тус хийхээр төлөвлөсөн.

Техникийн нөхөн сэргээлт: 2.8 га

Биологийн нөхөн сэргээлт: 1.6 га

Нөхөн сэргээлтийн чиглэлээр хийх арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Çàäàëýí òäàà	Õýìæòò íýãæ	Àæëýí òýìæýý	Àðëäæàããàò òàòíèè, òàééãààð	Íýãæ өртөг íýí.ò°ã	Íèéò çàäàäè, ñàý.ò°ã	Баримтлах стандарт, аргачлал
Техникийн нөхөн сэргээлт / 2.8 га/ - Áýèðäýë àæëýí çàäàäè:							
1	Í°ò°í ñýäàýýèðèéí àæëýí ò°ò°íã° íðòòèèèòòí çàäàäè	ñàý.ò°ã	Øààäæàããàòàè ò°ò°íã° òòààèèãí àààòàà çàäòòòèèò çàäàäè			-	
Òàòíèèèèí í°ò°í ñýäàýýèðèéí àæèè							
4	Øèìò ò°òñíèé çã àààòàäàýí òòòèèò, à÷-èò, òàããàèèò	íýí.í³	3,8	Áóèüüíçãäð, Ýèñèàààòíð , ààòíñàíñàèè	0.2	0,76	“Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт, Техникийн
5	Õ°òñ òýýáýðèýò	íýí.í³	3,8	Ýèñèàààòíð,Бульдозер ààòíñàíñàèè	0.2	0.76	
6	Óòòòàéí ìèòàèèòíã àççäýýæ, òýãøèýò	íýí.í³	20.86	Ýèñèàààòíð, ààòíñàíñàèè, áóèüüíçãäð	0.25	4.172	
7	Îãíèèèè òàéèèèè òýéáýðèççèýýí òýãøèýò, íýãòàäòòòèèò	íýí.í³	6.3	Áóèüüíçãäð, Ýèñèàààòíð	0.4	2.52	

8	Øèìð ò°ðñ°ð ðàèáàéá ðó÷èð	ìÿí.í³	6.3	Ýèñèááàðìð, ààðìñàìñíàè, áóèüáìçãð	0.2	1.26	ерөнхий шаардлага MNS 5917:2008”, 2010.05.17 А-132/112
9	Òÿãøèèñÿí ðàèáàéá äÿÿð äÿãññÿí ò°ðñíèé çàèéá ðÿãøèÿð	ìÿí.í³	2.8	Áóèüáìçãð	0.4	1.12	
10	Îãñèãí ðàæóðã ðÿããèéæçìÿÿð, äÿãñÿãæçìÿÿð	ìÿí.í³	0.525	Áóèüáìçãð	0.4	0.21	
11	Òòñèàð áàèãðóèèæ áàèãðóèèàà çññÿí íãñèãíà ðÿãøèÿð	ìÿí.í³	0.2	Áóèüáìçãð, Ýèñèááàðìð	0.4	0.08	
12	Óðãàìèææóðèèàà äÿèðäÿí ò°ðñèéã ìÿãðððóóèèàð	í²	2.8	Áóèüáìçãð,	0.2	0.56	
13	Õ°ðñ áíèíãñðóóèèàð, ñàèæðóóèèàð	ìÿí.í³	2.8		0.1	0.28	
14	Øèìð ò°ðñèéã ðàããàèèàð, ðàìãàèèàð	ìÿí.í³	2.8		0.1	0.28	
Òàðìèèèéí í°ðí ñÿðäÿÿèðèéí àæèíí äçí		ñàÿ.ð°ã		∑(4-14)	13,26		
Áèíèíãèéí í°ðí ñÿðäÿÿèð /1,6 га/ -èéí àæèíí çàðãàè							
15	Áçððÿá÷ òðãàìèæ ðàðèð	га	1,6		100.0	0,13	Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах MNS 4918:2000, “Мод сөөгний тарьц, Техникийн шаардлага: MNS 6140-2010 4х”
16	Îèí íàðò òðãàìèèèí çð ðàðÿæ ñóóèèàð	га	1,6		100.0	0,13	
17	Ургамлын үр худалдан авах	кг	79		16,0	1.26	
18	Óñàèããà, àð÷èèããà, òìðãíèð ðèèð	га	1,6		65.6	0.085	
Áèíèíãèéí í°ðí ñÿðäÿÿèðèéí àæèíí äçí		ñàÿ.ð°ã		∑(15-18)	1,6		
Í°Ó°Í ÑÿÐÄÿÿÈÈÈÍ ÀÆÈÛÍ ÍÈÈÒ ÇÀÐÄÈÛÍ Ä-Í		ñàÿ.ð°ã		Ç _{èñ} =À+Â+C		14,86	

5.3. Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө:

Аливаа уул уурхайн хөгжлийн нөлөөллийг зохистой бууруулахын тулд нөлөөллөөс зайлсхийх, нөлөөллийг бууруулах болон нөхөн сэргээх арга хэмжээг хэрэгжүүлэхийн хамт үлдэгдэл нөлөөллийг дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай.

Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ гэж дүйцүүлэн хамгаалахаар тогтоогдсон газар нутагт сонгон авсан биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, сайжруулахад чиглэгдсэн хамгааллын менежментийн багц арга хэмжээ юм. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлсний үр дүнд тухайн газрын биологийн олон янз байдал хэвийн нөхцөлөөс илүүтэй сайжирсан байх нь дүйцүүлэн хамгааллын эцсийн зорилго болно. Тус 2012 оноос эхлэн Баян уулын уурхайн ашиглалт хийж дууссан 27 орчим га талбайд олон наст ургамлын үр тарьж биологийн нөхөн сэргээлт хийж ирсэн бөгөөд одоог хүртэл стандарт нормын дагуу тухайн орон нутагт зохицон ургаж хангалттай үр дүн гарсан болно.

Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгааллын арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Биологийн олон янз байдлыг сайжруулах менежментийн арга хэмжээг тодорхойлох	Тус сум нь хээрийн түймрийн эрсдэл өндөртэй бүс нутаг тул хавар намрын хуурайшилт ихтэй үед хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ болон байгалийн давагдашгүй хүчин зүйл тулгарах үед сумын Засаг дарга, иргэд, нөхөрлөлүүдтэй хамтран ажиллах	Төсөл хэрэгжих Норовлин сумын хэмжээнд	1,0	1,0	3-р улиралд	
2		“Тэрбум мод” Үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд тарих модны хэмжээ	Төсөл хэрэгжих Норовлин сумын хэмжээнд		2,9	2-р улиралд	
3		2,5 га талбайд нөхөн сэргээлт хийх	Төсөл хэрэгжих Норовлин сумын хэмжээнд	1,5	1,5	2023	
Дүн						5.4	

5.4 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө:

Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал сая.төг	Нийт зардал сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
Үйлдвэрлэлийн гэнэтийн ослын улмаас хүний эрүүл мэнд, амь насанд сөргөөр нөлөөлж, олборлолтын үйл ажиллагаа доголдох, зогсох	Ажилчин нэг бүрийг хөдөлмөр хамгааллын хувцас, багаж хэрэгслээр хангах	Нийт ажилчид	25	ХАБЭА зардал		2020-2024, жил бүр	ХАБЭА
	Ажилчин нэг бүрт ажил мэргэжлийн онцлогоос шалтгаалсан хор тайлах зорилгоор өдөр бүр нормын сүү, цагаан идээгээр хангах	Нийт ажилчид	25	Үйл ажиллагааны зардлаар		2020-2024, жил бүр	ХАБЭА
	Шатах тослох материалын хор аюулын лавлах мэдээллийн агуулгаар сургалт хийх	Нийт ажилчид	25	Үйл ажиллагааны зардлаар		Төсөл хэрэгжих хугацаанд ажил эхлэхээс өмнө	Химийн хортой ба аюултай бодисын тухай хууль, холбогдох журам, стандарт

5.7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

Бид 2023 онд хог хаягдлын менежментийг сайжруулах зарчмын хүрээнд дараах хэд хэдэн ажил төлөвлөж хэрэгжилтийг хангаж ажиллана. Үүнд:

- Анхан шатны эх үүсвэр дээр хог хаягдлыг багасгах
- Хаягдал бүтээгдэхүүний дахин ашиглах
- Хаягдал бүтээгдэхүүнийг дахин боловсруулах зах зээлд нийлүүлэх
- Уурхайн үйл ажиллагаанаас гарч буй бүхий л төрлийн дахин ашиглагдах боломжтой хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгаж зориулалтын сав, тусгайлан бэлдсэн талбайд цуглуулж хураах
- Ангилан ялгаж цуглуулсан хог хаягдлыг хүний эрүүл мэнд, хүрээлэн буй орчинд халгүйгээр цуглуулах, уурхайн тосгоноос зайлуулах зорилгоор хог хаягдлыг нэгдсэн цэгт эмх цэгцтэй төвлөрүүлэх
- Хог хаягдалтай холбоотой журмуудыг уурхайн нийт ажилчдад таниулах, хог хаягдлыг ангилан ялгах дадал соёлыг хэвшүүлэх сургалтыг тогтмол явуулах
- Ажлын байрны үзлэг шалгалтыг тогтмол хийж, журмуудын хэрэгжилтийг хангаж байгаа байдалд хяналт тавих
- Уурхайн хэмжээнд дахин ашиглагдах хог хаягдлыг ангилан ялгаж, нутгийн иргэдэд тогтмол тогтсон журмын дагуу олгох
- Хоёрдогч түүхий эд дахин боловсруулдаг, бэлтгэдэг, цуглуулдаг, тээвэрлэдэг, зах зээлд нийлүүлдэг иргэд, байгууллага, үйлдвэрүүдэд худалдан борлуулах, нийлүүлэх замаар уурхайн тосгоноос зайлуулах ажлыг гүйцэтгэх
- Хамгийн сүүлд шатааж болох аюулгүй хог хаягдлыг булаах байдлаар устгах

Тус төлөвлөгөөний хүрээнд дараах журмуудыг дагаж мөрдөнө. Үүнд:

- Уурхайн тосгоны хог хаягдлыг хаях, хадгалах, хянах журам
- Уурхайн засварын газрын хог хаягдлын журам
- Дахин ашиглах хог хаягдал нийлүүлэх, тээвэрлэх журам
- Хог хаягдал ачиж цуглуулах, тээвэрлэх болон устгах журам
- Уурхайн тосгоноос дахин ашиглагдах хог хаягдлыг зайлуулах журам

Төслийн ажиллах хоног, ажиллах хүчний тоо болон тоног төхөөрөмжийн тооноос хамааран үүсэх боломжит хог хаягдлын хэмжээ, хадгалалт, нийлүүлэлт, устгалыг дараах хэлбэрээр ангилана.

Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
1.	Ахуйн болон үйлдвэрлэлийн хог хаягдлын нөлөөгөөр хөрс, ус, агаар бохирдох, ажилчдын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх	Засварын хатуу, шингэн хог хаягдлыг битүү зориулалтын савд ялган цуглуулж орон нутгийн нэгдсэн цэг рүү ачуулах	Ашиглалтын талбай	ҮАЗ	ҮАЗ	3- улиралд 1 удаа	Хог хаягдалын үндэсний хөтөлбөр, Хог хаягдлын тухай хуулийн 11, 14-р зүйл,
		Ахуйн гаралтай хатуу хог хаягдлыг ангилан ялгаж, түр хогийн цэгт цуглуулж орон нутгийн нэгдсэн цэг рүү ачуулах	Ашиглалтын талбай	ҮАЗ	ҮАЗ	3- улиралд 1 удаа	
		Уурхайн үйл ажиллагаанд ашиглагдаж байгаа нүхэн жорлонг MNS 5924:2015 стандартын шаардлага хангасан болгох. Мөн сар бүр ариутгаж халдваргүйжүүлж байх.	Төслийн хэмжээнд	1.24	1.24	2-3-р улиралд	
		Дүн			1.24		

5.8. Орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр (охшх)

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт нөлөөлөлд өртөх болон өртөж болзошгүй байгаль орчны бүрдэл хэсгүүд, тэдгээрийн төлөв байдлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүд, төсөл хэрэгжих орчинд амьдардаг, төслийн нөлөөлөлд өртөх нутгийн иргэдийн амьжиргаа, нийгмийн

болон эрүүл мэндийн байдлыг илтгэх гол үзүүлэлтүүд, тэдгээрт хэмжилт, дээжлэлт хийх шинжилгээний аргууд, хяналтын цэгийн байршил, хяналт хийх хугацаа ба давтамжийг тодорхойлон оруулна. Мөн уг ажлын хэмжээг хэмжих нэгж, нэгжийн үнэ, нийт зардал, баримтлах стандарт, аргагүй, аргачлалыг тусгана.

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Нэгжийн өртөг, Сая\төг	Нийт зардал, сая, Төг/жил	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал	Дээд доод Хязгаар
АГААРЫН ЧАНАР								
1	Агаар дахь тоосжилтын хяналт: Нийт тоос(TSP), PM2.5, PM10 Тоосны уналт	- Элс угаах төхөөрөмжийн орчимд, - Ажилчдын тосгон -Замын хажууд,	-5-р сард - 9-р сард	TSP, SO _x , NO _x , CO _x	0.35	0.35	MNS 4585:2007 MNS:3384:1982 MNS:4048:1988	ЗДХ
	Дүн					0.35		
ГАДАРГЫН БОЛОН ГАЗРЫН ДООРХИ УС								
2	Газрын доорх усны чанар: Гол ионы найрлага: Усны түвшин; pH, өнгө, булингаршил, хуурай үлдэгдэл, эрдэсжилт, нийт хатуулаг	-Тунгаах нуураас - Мониторингийн 2 цооногоос - Уртын булаг	-5-р сард - 9-р сард	-Satellitephone - GPS -Компас -Дижитал фотоаппарат -Нанна усны физик чанарыг (pH, EC, TDS) хэмжих хээрийн хэрэгсэл	0.065	0.065	MNS 3934:1986 - ундны болон үйлдвэрлэлийн хэрэгцээт усны химийн, биологийн шинжилгээ болон дээж авах, хадгалах; MNS (ISO) 5667-5:2001	ЗДХ
						0.393		

3. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ								
3	Хөрсний бохирдол, ялзмагийн агууламж, рН, давсжилт, чийгшил, NO ₃ -N, P ₂ O ₅ , K ₂ O, Ph, нийт азот, нийт фосфор, 1.0 см ³ дэх бактер, эмгэг төрүүлэгч нян	- Нөлөөлөлд өртөөгүй талбай -Нөхөн сэргээлт хийгдсэн талбай -Шимт хөрсний овоолго	-5-р сард - 9-р сард /2 дээж/	Байрлал тогтоох багаж GPS -Компас -Клинометр налуу хэмжигч -Дижитал фотоаппарат -Туузан метр, 50 м урттай -Хатгуур, 50 см урттай г.м	0.05	0.1138		ЗДХ
4	Нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн, нүүрсустөрөгчид, хар тугалга (Pb) г.м	-Шатахуун ачих, буулгах, машин механизмыг шатахуунаар цэнэглэх талбайн орчимд - Элс угаах төхөөрөмжийн орчимд - Хог хаягдал бохирын цэгийн орчимд	-9-р сард /1 дээж/	Байрлал тогтоох багаж GPS -Компас -Клинометр налуу хэмжигч -Дижитал фотоаппарат	0.22	0.2276	MNS5850 : 2008	ЗДХ
Дүн						0.3414		
4. ДУУ ЧИМЭЭ БА ДОРГИО ЧИЧИРГЭЭ								
5	Гадаад орчны дуу, чимээ	-Нийт талбайд -Ил уурхайн орчимд	9-р сар	-Байрлал тогтоох багаж GPS -Компас -Дуу чимээ хэмжигч фотоаппарат	0.0319	0.0319	MNS4585: 2007	

6	Ажлын байрны дуу, чимээ	-Ил уурхайн орчимд -Элс угаах төхөөрөмжийн орчимд	9-р сар	-Байрлал тогтоох багаж GPS -Компас -Дуу чимээ хэмжигч фотоаппарат	0.0319	0.0319	MNS4585: 2007	
Дүн						0.0638		
Нийт дүн						1.0844		

5.9. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

“Дацантрейд” ХХК нь “Уртын хөндий”-н алтны шороон орддоо ирэх 2023 онд БОМТөлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудыг хэрэгжүүлэхдээ дараах удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг барьж ажиллах болно.

Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Зардал, сая.төг	Хариуцах эзэн	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	БОМТөлөвлөгөө, түүний хэрэгжилтийн тайлан боловсруулах	ҮАЗ	Байгаль орчны ажилтан	
2	Нийт ажиллагсадд байгаль орчны талаарх сургалт зохион байгуулах	ҮАЗ	Байгаль орчны ажилтан	
	Дүн			

5.10. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь:

Уртын хөндийн алтны шороон ордыг ашиглах явцад байгаль орчинд учрах сөрөг нөлөөллөөс зайлс хийх, бууруулах, нөхөн сэргээх арилгах, үлдэгдэл нөлөөллийг дүйцүүлэн хамгаалах, нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох, түүх соёлын өвийг хамгаалахтай холбогдсон арга хэмжээг тодорхойлон, шаардагдах хөрөнгө зардлыг тооцож, хэрэгжүүлэх хугацаа, баримтлах хууль, журам, аргачлал, стандартыг тодорхойлж тусгасан байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжилтийг ханган ажилладаг.

Бид 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн талаарх мэдээллийг талуудад хуваарийн дагуу тайлагнах төлөвлөгөөтэй байна.

БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнахад оролцогч талууд		Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, сая.төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
Хэнтий аймаг	Байгаль орчны газар	Тайлан хүргүүлэх, ажлын хэсэгт нөхөн сэргээлтээ хүлээлгэн өгөх	БОМТ-ийн тухайн жилийн тайлан, Ирэх оны төлөвлөгөө	11-р сарын 10 -30	ҮАЗ	Төслийн талбай, уурхай	
Норовлин	Сумын ЗД, БОХХБайцаагч	Тайлан, төлөвлөгөөг цаасан хэлбэрээр	БОМТ-ийн тухайн жилийн тайлан, Ирэх оны төлөвлөгөө	10-р сарын 30	ҮАЗ	Сумын төв	
Төрийн захиргааны төв байгууллага	БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ	Тайлан, төлөвлөгөөг цаасан хэлбэрээр болон файл хэлбэрээр		11-р сарын 30	ҮАЗ	УБ хот	
Дүн							

6. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах үед олон нийтийн оролцоог хангах нь

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах шатанд олон нийтийн оролцоог тэр дундаа төслийн сөрөг нөлөөлөлд өртөж болзошгүй нутгийн иргэд, орон нутгийн байгууллагын оролцоог хууль тогтоомжид заасан хүрээнд аль болох өргөн хангах, тэдэнд ойлгомжтой бөгөөд үнэн зөв, бодит мэдээллийг өгч зөрчигдөж болзошгүй эрхээ хамгаалах санал бодлыг судлан тусгах нь энэ шатны ажлын гол зорилт болно.

Нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээг гүйцэтгэж байгаа аж ахуйн нэгж төсөл хэрэгжүүлэгчтэй хамтран төсөл хэрэгжих орчны байгаль орчин, нийгэм-эдийн засаг, болзошгүй нөлөөллийн бүс дэх оршин суугчдын эрүүл мэндийн байдлын талаарх мэдээлэл, хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байгаа төслийн техникийн болон эдийн засгийн гол үзүүлэлтүүд, төслийн гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд, нөлөөллийн цар хүрээ, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, сөрөг үр дагаврыг арилгах арга хэмжээний талаар болон байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар үнэн зөв, бодит мэдээлэл

бүхий цуврал илтгэл, танилцуулах хуудас, материалыг бэлтгэн тараана. Мөн тайлангийн эх хувийг тэдэнд танилцах боломжоор нь хангана.

7. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал

Хүснэгт 1. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал

№	Арга хэмжээ	Зардал, мян.төг
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	4 575.6
2	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	5 400.0
3	Нөхөн сэргээлт хийх төлөвлөгөө	14 860.0
3	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
4	Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
5	Химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	-
6	Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	1 240.0
7	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	-
8	Тухайн жилийн БОМТ, түүний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь	-
9	Орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр	1 084.4
2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал		27 160.0

“Дацан трейд” ХХК-ийн “Уртын хөндийн алтны шороон ордыг ил аргаар ашиглах төсөл” төслийн үйл ажиллагаанд нөхөн сэргээлтийн ажлыг үйл ажиллагааны зардлаар хэрэгжүүлэх бөгөөд 2023 онд хэрэгжүүлэн ажиллах Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал **27 160,0мян.төг** болж байна.

